

V září r. 1617 se staříčský kardinál Bellarmin od návalu kuriálních povinností uchyluje do ticha svého řeholního domu, aby zde rozjímал o sedmi Kristových slovech z kříže, a tím se – jak sám napsal – připravil na vlastní smrt. Knižně pak Bellarminovo dílko *Sedm slov pronesených Kristem z kříže* vychází už následující rok. Dočkalo se ještě mnoha vydání, ale v češtině vychází nyní poprvé.

ISBN: 978-80-908429-9-1

Bellarmin ~ Sedm slov z kříže

Sv. Robert Bellarmin

Sedm slov z kříže

sv. Robert Bellarmin

Sedm slov

pronesených Kristem z kříže

Olomouc 2026

Sv. Robert Bellarmin

Sedm slov pronesených Kristem z kříže

Počet stran: 238

Vydání první

Vydal: Velkomoravský spolek, z. s. v roce 2026

Příkazy 8, 783 33; e-mail: velkomoravskyspolek@gmail.com

Překlad: Václav S. Cigánek, SBM

pravover.cz

Tiskárna: expresta.cz (Expresta s.r.o., Obchodno-výstavný objekt B
Devínska Nová Ves 7465, 841 07 Bratislava)

ISBN: 978-80-908429-9-1

Tento překlad byl vyhotoven podle vydání:

Opuscula ascetica auctore B. Roberto Bellarmino S. J., S. R. E. cardinalis Tomus III, *De septem verbis a Christo in cruce prolatis et De arte bene moriendi*, Ratisbonae, sumptibus et typis Friderici Pustet, S. Sedis Apost. et S. rit. congr. typogr.; Imprimatur. Ratisbonae, die 25. Februarii 1925. Dr. Scheglmann Vic. Gen.

Na pochybných místech byl latinský text porovnán s vydáními:

Roberti Cardinalis Bellarmini, *Opera omnia*, tomus sextus, Neapoli, 1862, p. 397 et seq.

Ven. Cardinalis Roberti Bellarmini Politiani S. J., *Opera omnia*, ex editione Veneta, pluribus tum additis tum correctis iterum edit Justinus Fevre, Protonotarius Apostolicus, tomus octavus, Parisiis apud Ludovicum Vives, editorem, 1873, p. 487 et seq.

De septem verbis a Christo in cruce prolatis, libri duo, auctore Roberto S. R. E. Card. Bellarmino e Societate IESU, ROMAE, Typis Gulielmi Pacciotti, 1618.

Nadpisy jednotlivých kapitol byly nyní nově sestaveny z velké části podle Obecného a analytického přehledu in: *Roberti Bellarmini Opera omnia*, Parisii, vol XII, p. 621.

Biblické citáty jsou většinou přeloženy podle Bellarminova textu, někdy i přizpůsobeny zažitému českému znění, tedy Českému ekumenickému a Českému liturgickému překladu.

Latinsko-český text této knihy dostupný na:

<https://www.pravover.cz/clanky/texty/bellarmin/>

O AUTOROVÍ

Sv. Robert Bellarmin (1542–1621), kardinál a učitel Církve, je jedním z nejplodnějších katolických autorů novověku. Jedinečná duchaplnost, jež jeho dílo prostupuje, v sobě pojí obdivuhodnou genialitu s prostotou, vynikající učenost s jasností a názorností výkladu; prozíravost proroka s praktičností duchovního pastýře.

Toto své dílko *Sedm slov pronesených Kristem z kříže* (*De septem verbis a Christo in Cruce prolatis*) sepsal sv. Robert Bellarmin na podzim r. 1617 v rámci každoročních duchovních cvičení, při nichž se v posledních letech své pozemské pouti připravoval na vstup do nebeské vlasti. Poprvé pak knížka vyšla v Římě r. 1618. U každého ze sedmi Kristových slov z kříže – jak nám je podávají evangelisté – Bellarmin začíná stručnou biblickou exegezí a doplňuje několik rozjímání, zaměřených převážně na budování křesťanských ctností. Kromě sedmi slov si poměrně podrobně všímá také zatmění slunce i dalších zázračných znamení při Kristově ukřižování. Kniha je původně určena řeholníkům, stala se však inspirací a zdrojem duchovního života již pro mnoho

generací křesťanských laiků, nejen katolíků. V češtině ovšem dosud nevyšla.

Protože se světcův odchod do nebe jaksi odkládal, vznikly v rámci dalších duchovních cvičení také knihy: *O vystupování mysli k Bohu po stupních stvořených věcí*, Řím 1615 (česky v překladu Jakuba Demla, Brno 1948); *O věčné blaženosti svatých*, Řím 1616 (česky v překladu Zdeňka Kašičky, Krystal OP 2001); *Úpění holubice neboli o užitečnosti slz*, Řím 1617 (česky v překladu Timothea Vodičky, Dominikánská edice Krystal, Olomouc 1948); a *Umění dobré smrti*, Řím 1620 (česky vyšlo už r. 1630 v Starém Městě Pražském nákladem Jiřího Příchovského z Příchovic). K těmto Bellarminovým spisům z oblasti duchovního života bychom mohli přiřadit i knížku *Úloha křesťanského knížete* (*De officio principis christianí*), která vznikla někdy po r. 1610, a samozřejmě i Bellarminův slavný katechismus. Tak bychom dostali soubor sedmi světcových knih věnovaných duchovnímu životu.

Kromě toho je Bellarmin především autorem věhlasných *Kontroverzí o sporných otázkách křesťanské víry*. Tyto jeho apologetické přednášky jsou teologicky mimořádně hutné a budily rozruch téměř po celé Evropě už před svým prvním knižním vydáním (Ingolstadt 1586), jak to poměrně poutavě podává James Broderick v monografii *Robert Bellarmino, kardinál a inkvizice*

(Olomouc 2007), v níž čtenář najde světcův podrobný životopis i bibliografii.

VĚNOVÁNÍ

Kristus jedinečný vzor všech ctností.

Ctihodné Kongregaci Celestýnů
mnichů řádu sv. Benedikta
Robert kardinál Bellarmin
též kongregace ochránce
pozdrav v Pánu.

Zajisté moudře usoudil opat Pynufius, jak se píše u sv. Jana Kassiána,¹ že dokonalý mnich se má porovnávat s Kristem ukřižovaným. Bývají totiž jmenovány tři ctnosti, které se u dokonalého mnicha nejvíce vyhledávají: chudoba, vylučující každé vlastnictví, čistota, vždy prostá tělesných žádostí, a poslušnost, naprosto závislá na pokynu představeného. K nim bývá v řeholi sv. Benedikta připojováno setrvávání na jednom místě. Jestliže však někdo chce pohledět na vzor dobrovolné chudoby

¹ Sv. Jan Kassián, *De institutis coenobiorum* 4, 30–43: PL 49, 190. – Opat Pynufius z pokory utekl ze svého kláštera a chtěl žít nepoznán mezi obyčejnými mnichy.

až po nahotu a naprostý nedostatek, ať pohlíží na Krista ukřižovaného, jenž, stejně jako dokud žil, neměl, kde by hlavu složil, tak i v samotné smrti opustil dokonce i oděv, který byl tím jediným, co mu ještě zůstávalo, aby byl rozdělen mezi jeho katy. A jestliže někdo touží pohlížet do zrcadla tělesného umrtvování, které chrání neposkvrněnou čistotu, bez pochyby ho nalezne v Kristu ukřižovaném, jenž byl zajisté od paty až po temeno hlavy sužován nepřetržitou bolestí. A ptá-li se i po vzoru dokonalé poslušnosti, nikde jinde nezahlédne jasnější než v tom, jenž *„se stal poslušným až na smrt, a to na smrt kříže“*.² V Kristu ukřižovaném, jako v nejvznešenějším vzoru všech ctností, nerozpozná pak jen samotnou ctnost poslušnosti, ale také její nerozdílné společnice, trpělivost a poníženost, a jejich počátek i konec, nejvroucnější lásku a vytrvalost v těchto všech ctnostech až do konce, která je znázorňována skrze setrvávání mnicha na jednom místě. Skutečně tedy je i Kristus rozpjatý na kříži tím nejzářivějším příkladem řeholní dokonalosti a také dokonalý mnich nejpravdivěji představuje ukřižovaného Pána. Zdá se, že toto zastupování či napodobování Krista ukřižovaného živě uskutečnil především sv. Petr Celestýn. Jeho život téměř od samotného dětství až po nejzazší stáří a smrt nebyl totiž ničím jiným než neustálým rozjímáním

² Flp 2,8.

PŘEDMLUVA

Kristova slova pronesená na kříži shrnují celou jeho nauku; o tvaru kříže.

Hle, již je to čtvrtý rok, co jsem se rozhodl připravovat na odchod z tohoto světa a utáhl se na klidné místo, oproštěn od povinností, avšak neodpočívaje od rozjímání Písma svatého a od psaní věcí, které rozjímajícímu prospívají, abych, jestliže již nemohu být užitečným svým hlasem nebo dlouhým psaním, mohl svým bratřím jaksi prospět alespoň zbožnými knížkami. A když uvažuji, co bych si nejlépe vybral, aby to i mně disponovalo k dobrému umírání, i mým bližním prospělo k dobrému žití, nabízí se samotná smrt Páně a ono poslední kázání, které – složené ze sedmi kratičkových, ale nejzávažnějších vět – přednesl Vykupitel světa k celému lidskému rodu z kříže, jako z nejvznešenější katedry; jelikož v tomto kázání, neboli v oněch sedmi slovech, je obsaženo všechno, o čem samotný Pán řekl: „*Hle, vystupujeme do Jeruzaléma a završí se všechno, co je psáno skrze proroky o Synu člověka.*“⁶ Všechno, co proroci o Kristu předpověděli, se vztahuje na čtyři oblasti: na kázání lidu, na modlitbu k Otci, na nejtěžší zla, jež bude třeba trpět,

⁶ Lk 18,31.

a na vznešená a obdivuhodná díla, která měl Kristus vykonat. A všechny tyto věci se zajisté podivuhodně zaskvěly v samotném Kristově životě. Pán totiž kázal přecho- často v chrámě, v synagogách, na pláních, na pustých místech, v soukromých domech, a konečně i z lodky k zástupům stojícím na břehu. Dále noci mnohokrát strávil v modlitbě k Bohu. Tak to totiž říká evangelista: „*Strávil noc v rozhovoru s Bohem.*“⁷ O obdivuhodných dílech spočívajících ve vyhánění démonů, uzdravování nemocných, rozmnožování chlebě a utišování bouří se zajisté v evangeliích čte otevřeně. Nakonec to zlo, kterého se mu dostávalo za dobro, bylo mnohé, nejen ve slovních urážkách, ale také v kamenování a svržení ze skály. Ostatně všechny tyto věci byly nepochybně završeny na kříži. Na kříži totiž kázal tak, že se mnozí navraceli bijíce se v prsa a lámala se nejenom lidská srdce, ale dokonce i skály. Na kříži se také modlil tak, že: „*modlíc se se silným křikem a slzami, byl vyslyšen pro svou uctivost,*“⁸ jak říká apoštol Židům. A ta utrpení, která vytrpěl na kříži, jsou o tolik větší než ta, která vytrpěl v ostatním životě, že vlastně jen ona samotná se zdají být utrpením. A nakonec, nikdy nevykonal větší znamení a divy než na kříži, kdy se zdál být dohnán do krajní bezmocnosti

⁷ Lk 6,12; 21,37.

⁸ Žid 5,7.

a slabosti. Tehdy totiž nejenom ukázal znamení z nebe, které od něj předtím Židé nevhodně žádali,⁹ ale také krátce nato vykonal znamení ze všech znamení největší, když se – mrtev a pohřben – svou vlastní silou navrátil z podsvětí a své tělo sám znovu povolal k životu, a to životu nesmrtelnému. V pravdě je tedy na kříži naplněno všechno, co bylo skrze proroky napsáno o Synu člověka.

Dříve však než začneme psát o samotných slovech Páně, zdálo se stát za námahu, abychom něco málo řekli o samotném kříži, jenž byl stolcem kazatele, oltářem obětujícího, zápasíštěm bojujícího a působištěm činícího divy. Co se tedy týče tvaru kříže, rozšířenějším míněním starých autorů je, že se skládal ze třech dřev: jednoho svislého, na kterém se zavěšovalo tělo ukřižovaného; druhého příčného, na němž se připevňovaly ruce; a třetího příbitého k spodní části, na kterém spočívaly nohy ukřižovaného, avšak přibité hřeby, aby se nemohly sesunout. Tak to podávají nejstarší otcové, sv. Justin¹⁰ a sv. Irenej.¹¹ Tito autoři dosti jasně ukazují, že obě nohy stály na podnožce, ne jedna noha na druhé. Z toho plyne, že Kristovy hřeby byly čtyři, ne pouze tři, jak si myslí mnozí, kteří z toho důvodu Krista Pána malují na kříž příbitého tak, že má jednu nohu na druhé. Ale Řehoř z Tours otevřeně

⁹ Mt 16,1.

¹⁰ Sv. Justin Mučedník, *Dialogus cum Tryphone Iudeo*, 96–97: PG 6, 705.

¹¹ Sv. Irenej Lyonský, *Adversus haereses*, 2, 24: PG 7, 787.

KNIHA PRVNÍ

První tři slova pronesená na kříži

KAPITOLA 1.

První slovo: „Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí.“

Kristus Ježíš, Slovo věčného Otce, o němž i tentýž Otec otevřeně řekl: „*jeho poslouvejte*“²⁷ a jenž i sám o sobě otevřeně prohlásil: „*jeden je váš Učitel, Kristus*“;²⁸ aby co nejplněji učinil za dost svému úřadu, nejen že za svého života nikdy nepřestal vyučovat, ale také umíraje pronesl z katedry kříže slova – sice nemnohá, avšak horoucí, nejužitečnější a nejúčinnější. Tato slova si žádají, aby byla všemi křesťany přijímána do nehlubšího nitra, uchováována, rozvažována a také skutečně činy naplňována. První věta tedy zní: „*Ježíš však říkal, Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí.*“²⁹ Tuto větu, jakožto skutečně novou a neobvyklou, chtěl mít Duch svatý předpovězenou prorokem Izajášem v oněch slovech: „*a prosil za přestupníky*“.³⁰ Avšak z pořadí těchto vět může být snadno

²⁷ Mt 17,5; Lk 9,35, 2Petr 1,17; Mk 9,6.

²⁸ Mt 23,8.

²⁹ Lk 23,34.

³⁰ Iz 53,12 Vulgáta.

vyrozuměno, jak pravdivě apoštol Pavel řekl: „*Láska nebledá svého*.“³¹ Vždyť z počtu těchto vět se tři týkají dobra druhých, tři dobra vlastního a jedna je společná. Ale nejprve měl Pán starost o druhé, až potom o sebe. Avšak z těch prvních třech vět, které se týkají druhých, se první obrací k nepřátelům, druhá k přátelům, třetí k příbuzným. A důvodem tohoto pořadí je, že láska přichází na pomoc nejprve těm, kdo více strádají, a ti, kdo tehdy více strádali, byli nepřátelé. A také my, učedníci tak velkého Učitele, více potřebujeme, aby nás poučil o lásce k nepřátelům, která je obtížnější a vzácnější než o lásce k přátelům, která je věcí nejsnadnější a jaksi se s námi rodí a s námi roste a často sílí i více než se sluší. Evangelista tedy uvádí: „*Ježíš však říkal...*“. Ono „*sak*“ označuje čas a okolnosti modlitby za nepřátele a také staví slova proti slovům a skutky proti skutkům. Jako by evangelista říkal: Oni Pána křižovali a za jeho přihlížení si mezi sebou dělili jeho oděvy; jiní se posmívali a uráželi ho jako by byl svůdcem a lhářem. On však, když toto viděl a slyšel a pociťoval nejprudší bolest z právě nejukrutněji proražených rukou a nohou, oplácejíc dobrem za zlo, říkal: „*Otče, odpust jim*.“

Obrací se na „*Otce*“, ne na „*Boha*“ či na „*Pána*“, protože si uvědomoval, že v tomto případě je zapotřebí

³¹ 1Kor 13,5.

dobrotivosti Otce, ne přísnosti soudce; a protože Bohu, pro tak nesmírné zločiny nepochybně rozhněvanému, bylo třeba laskavé jméno Otce připomenout. Proto se zdá, že ono „*Otče*“ zde znamená: Já, tvůj Syn, jenž trpím, odpouštím, odpusť i ty, Otče. Připočítej tuto urážku mě, Synovi, ačkoliv si to tito nezaslouží. Rozpomeň se, že jsi skrze stvoření také jejich Otcem, protože jsi je učinil k svému obrazu a podobě. Ukaž tedy na nich svou otcovskou lásku, protože, i když jsou zlí, přeci jsou tvoji synové.

„*Odpusť.*“ Toto slovo obsahuje shrnutí žádosti, kterou Boží Syn, jakožto obhájce svých nepřátel, představuje svému Otci. Ono slovo „*odpusť*“ se však může vztahovat jednak na trest a jednak na vinu. Jestliže se vztáhne na trest, byla tato modlitba vyslyšena, protože, i když si Židé zasloužili být pro tento zločin hned co nejprísněji potrestáni a budto být stráveni ohněm padajícím z nebe nebo zahynout záplavou vod anebo být vyhlazeni mečem a hladem, byl přece trest za tento hřích odložen o čtyřicet let; a kdyby byl onen národ mezitím konal pokání, byl by býval zachráněn a nedotknut. Ale protože pokání nevykonal, poslal na ně Bůh římské vojsko vedené Vespasiánem, který toto jejich hlavní město vyvrátil a židovský národ zahubil – částečně vyhladověním při obléhání, částečně mečem po dobytí města a z části je prodal do otroctví, z části odvedl do zajetí, z části rozptýlil do různých

zemí a míst. Přesně to Pán předpověděl, nejprve skrze podobenství o vinici³² a o králi, který svému synu připravil svatbu,³³ i přirovnáním s neplodným fíkovníkem³⁴ a potom to s pláčem a nářkem vyjádřil i jasnými slovy v den ratolestí.³⁵ Jestliže se slovo *odpusť* však vztáhne na vinu, byla modlitba vyslyšena, protože skrze zásluhy této modlitby byla Bohem mnohým dána milost zkroušenosti a kajícínosti. Mezi nimi jsou ti, kteří „*se navraceli bijíce se v prsa*“,³⁶ a setník, který říkal: „*on byl skutečně Boží Syn*“³⁷ a také mnozí, kteří se o něco později obraceli na kázání apoštolů a vyznávali toho, kterého se předtím zřekli, a klaněli se tomu, jímž předtím pohrdali. Důvodem, proč nebyla milost obrácení dána všem, je to, že Kristova modlitba souzněla s Boží moudrostí a vůlí. To píše sv. Lukáš ve Skutcích apoštolských oněmi slovy, když říká: „*Uvěřili všichni, kteří byli předurčení k věčnému životu*.“³⁸

„*Jim*.“ Tímto slůvkem se označují ti, jímž Kristus vyprošoval odpuštění. Na prvním místě, jak se zdá, ti, kteří Krista skutečně přibili na kříž a rozdělili si mezi sebou jeho oděv; potom také všichni ti, kteří byli příčinou

³² Mt 20,1–16.

³³ Mt 22,1–14.

³⁴ Lk 13,6–9.

³⁵ Lk 19,41–44.

³⁶ Lk 23,48.

³⁷ Mt 27,54.

³⁸ Sk 13,48.

Pánova utrpení, jako Pilát, který vynesl rozsudek, a lid, který volal: „vezmi, vezmi, ukřižuj ho“³⁹ a přední kněží a zákoníci, kteří ho lživě obvinili. A též, abychom postoupili výše, také samotný první člověk a jeho veškeré potomstvo, kteří svými hříchy zavadili příčinu ke Kristovu utrpení. Pán tedy žádal z kříže milost pro všechny své nepřátele. Avšak mezi těmi nepřáteli jsme byli my všichni, jak říká apoštol: „*Když jsme ještě byli nepřáteli, byli jsme smířeni s Bohem skrze smrt jeho Syna.*“⁴⁰ A proto my všichni, dokonce předtím, než jsme byli narozeni, jsme byli, abych tak řekl, započítáni do onoho posvátného „pamatuj“, které se Nejvyšší Kněz, Kristus, modlil při oné nejposvátnější mši, kterou vykonal na oltáři kříže. Čím se tedy, má duše, odvděčíš Pánu za všechno, co ti prokázal dokonce dříve, než jsi byla? Milostivý Pán tě také viděl mezi těmi svými nepřáteli jako někdy budoucí, a – ačkoliv jsi to nevyhledávala ani nežádala – přece se za tebe modlil k Otci, aby se ti nepřičítala tvá pošetilost. Zdali i ty nejsi vázána vždy pamatovat na tak sladkého ochránce a všemi silami se namáhat, aby ti neutekla žádná příležitost mu sloužit? A zdali by se také nehodilo, aby ses, pohnut tak vzácným příkladem, naučil také ty, nejen lehce odpouštět svým nepřátelům a modlit se za ně, ale

³⁹ J 19,15.

⁴⁰ Ř 5,10.

také k takovému počínání přivést koho jen můžeš? Zajisté, tak tomu je, a to chci a umínuji si konat, jen ať mi ten, který nám dal tak znamenitý příklad, k tomuto tolik velikému dílu daruje také účinnou pomoc.

„*Neboť nevědí, co činí.*“ Aby se přímluva zdála být rozumnou, Kristus, jak jenom mohl, zmenšuje nebo omlouvá zločin svých nepřátel. Zajisté nemohl omluvit nespravedlnost u Piláta, ani ukrutnost u vojáků, ani závist u velekněží, ani hloupost a nevděčnost lidu, ani falešná svědectví křivopřísežníků. Zůstávalo jen to jediné, aby u všech omlouval nevědomost. Skutečně totiž, jak říká apoštol: „*Jestliže by byli poznali, nikdy by Pána slávy nebyli ukřižovali.*“⁴¹ Ale jakkoliv ani Pilát ani velekněží ani lid ani služebníci nepoznali, že Kristus je Pán slávy, přece Pilát poznal, že on je muž spravedlivý a svatý, vydaný velekněžími ze závisti; a velekněží poznali, že on je skutečně Kristus předpovězený v Zákoně, jak učí sv. Tomáš,⁴² protože nemohli popřít, a ani nepopírali, že činí mnohá znamení, o nichž proroci předpověděli, že je Mesiáš bude konat. A ostatně i lid poznal, že je Kristus odsouzen bez spravedlivé příčiny, když Pilát zvolal:

⁴¹ 1Kor 2,8.

⁴² Sv. Tomáš Akvinský, *Komentář na 1. list Korintánům*, 2, 3.

(<https://www.corpusthomisticum.org/c1c.html> - viz slova: „Sed et Pharisei, et Scribae in lege periti“ atd.)

„*nenášel jsem na něm nic*“⁴³ a: „*já nemám vinu na krvi tohoto spravedlivého*“.⁴⁴ Jakkoliv však Židé, ať už vůdci nebo lid, nepoznali, že je Kristus Pánem slávy, přece to ale poznat mohli, kdyby jen zloba nezaslepila jejich srdce. Sv. Jan totiž říká: „*Přestože před nimi učinil taková znamení, nevěřili, protože Izajáš řekl: Zatemni srdce tohoto lidu a zacpi jeho uši, aby hledíce neviděli a poslouchající neslyšeli, a neobrátili se a já je neuzdravil.*“⁴⁵ Zaslepenost totiž zaslepeného neomlouvá, protože je dobrovolná a následná, ne předcházející. Tímto způsobem také ti, kteří hřeší ze zloby, vždycky trpí jakousi nevědomostí, která však neomlouvá, protože nepředchází, nýbrž následuje. V pravdě totiž mudrc říká: „*Bloudí, kdo páchají zlo.*“⁴⁶ A pravdivě říká i Filosof: „*Každý zlý je nevědoucí.*“⁴⁷ Tak se i o všech hřešících může říci: „*nevědí, co činí*“. Nikdo totiž nemůže chtít zlo pro samé zlo, protože předmětem vůle není věc buď dobrá anebo zlá, ale pouze dobrá, a proto, ti, kdo volí zlo, vždy si ho volí pod záminkou nějakého dobra, ba dokonce pod zdáním dobra nejvyššího, které by v tu chvíli mohli dosáhnout. Příčinou této věci je rozvíření nižší stránky člověka, které zatemňuje úsudek

⁴³ Lk 23,14.

⁴⁴ Mt 27,24.

⁴⁵ J 12,37.39.40; Iz 6,9; Mt 13,14; Mk 4,12; Lk 8,10; Sk 28,26; Ř 11,8.

⁴⁶ Př 14,22

⁴⁷ Aristoteles, *Etika Nikomachova*, 3. kniha.

a způsobuje, že rozpoznává pouze tu trochu dobra, která je ve věci, po níž dychtí. Kdo si totiž volí vykonat smilstvo nebo krádež, nikdy by si to nezvolil, kdyby neupínal pozornost na dobro potěšení nebo zisku, které je obsaženo ve smilstvu nebo v krádeži, a kdyby nezavíral oči své mysli vůči zlu nečistoty nebo nespravedlnosti, které je ve smilstvu nebo krádeži. A tak je každý, kdo hřeší, podobný člověku, který se chce z nějaké výšky vrhnout do řeky, ale nejdřív zavře oči, a až potom skočí. Tak tedy každý, kdo činí zlo, nenávidí světlo a trpí dobrovolnou nevědomostí, která neomlouvá, protože je dobrovolná. Avšak jestliže neomlouvá, proč Pán říká: „*odpusť jim, neboť nevědí, co činí*“? Na to se může odpovědět, že slova Páně se mohou rozumět na prvním místě o těch, kdo ho křížovali, o nichž je pravděpodobné, že vůbec nevěděli nejen o Kristově božství, ale ani o jeho nevinnosti, a jednoduše konali svou službu. O nich tedy Pán zcela pravdivě řekl: „*Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí*.“

Dále, jestliže se ta slova budou rozumět o nás, kteří jsme ještě neexistovali, nebo o mnohých nepřítomných hříšnících, kteří skutečně nevěděli, co se tehdy dělo v Jeruzalémě, zcela správně Pán řekl: „*nevědí, co činí*“. A konečně, jestliže se budou rozumět o těch, kteří byli přítomni nebo věděli, že je Kristus nevinným člověkem, pak bude třeba říci, že Kristova láska byla tak veliká, že chtěla hřích svých nepřátel zmenšit, jak jen mohla.

Jakkoliv totiž ona nevědomost jednoduše neomlouvá, přece se však zdá, že v sobě má jakýsi důvod k omluvě, i když nepatrný, protože ještě hůře by hřešili, kdyby měli zcela plné poznání. A přestože Pán věděl, že ta nevědomost není ani tak nevědomostí, jako spíše jen jejím stínem, přece ji chtěl uvést, abychom z toho pochopili jeho dobrou vůli vůči hříšníkům, a jak rád by se chopil i lepší omluvy dokonce i pro Kaifáše a Piláta, kdyby jen bylo možné nějakou lepší a rozumnější nalézt.

KAPITOLA 2.

*První ovoce prvního slova z kříže – láska, které nás učí
nejhoroucnější láska Kristova.*

Vyložili jsme, jaký je smysl prvního slova proneseného Kristem na kříži, nyní se postaráme z tohoto slova rozjímáním vytěžit nějaké plody, a to ty nejlepší a nám všem nejprospěšnější. Jako první ze všeho se z této první části Kristova kázání proneseného z katedry kříže učíme, že láska Kristova byla horoucnější než my můžeme pochopit nebo si pomyslet. To je to, co říká apoštol Efezanům: „*poznat také lásku Kristovu, nadevše převyšující každé poznání*“.⁴⁸ Apoštol totiž na tomto místě poukazuje na

⁴⁸ Ef 3,19.

možnost se skrze tajemství kříže poučit, že velikost lásky Kristovy veškeré naše poznání dalece přesahuje, neboť je větší, než abychom ji my svým poznáním mohli uchopit. My totiž, když jsme trápeni nějakou jednou bolestí, buďto zubů, nebo očí, nebo hlavy, nebo jiné části těla, jsme tak zaujati tou jednou věcí, kterou musíme snášet, že nemůžeme myslet na nic jiného, a proto nepřijímáme návštěvy, ani přátelské, ani ty pracovní. Avšak Kristus ukřižovaný měl na hlavě trnovou korunu, jak dost jasně učí nejstarší spisovatelé, Latiník Tertulián v knize proti Židům⁴⁹ a Řek Origenes ve výkladu na Matouše.⁵⁰ Proto nemohl ani přiložit hlavu nebo ji nahnout ke kříži bez bolesti. Jeho ruce a nohy držely hřeby, jejichž zařezávání se do ran způsobovalo Pánu nejprudší a neustálou bolest. Jeho obnažené tělo, vyčerpané strašným bičováním a křížovou cestou, veřejně vystavené potupě a chladu, a vlastní vahou s nesmírným a neustálým trýzněním rozdírající rány v rukou a nohou, způsobovalo dobrotivému Pánu zároveň mnoho bolestí a jakoby rozličných křížů. A přece, ó Lásko v pravdě naše poznání převyšující, toho všeho si nevšímá, jako by sám nic netrpěl, starostliv jen o spásu svých nepřátel, a toužící odvrátit nebezpečí jim hrozící, volá k Otci: „*Otče, odpusť jim.*“ Co by dělal,

⁴⁹ Tertulián, *Adversus Judaeos*, 13: PL 2, 633.

⁵⁰ Origenes, *In Mattheum*, 35: PG 13, 1646.

kdyby tito zločinci, nespravedlivě trpěli pronásledování, a ne ho sami působili? Kdyby to byli bývali přátelé, příbuzní či synové, a ne nepřátelé, zrádci a nejzločinnější otcovrazi? Skutečně, nejdobrotivější Ježíši, tvá láska naši vědomost překonává. Vidím totiž tvé srdce mezi tolika bouřemi nespravedlností a utrpení jako skalisko uprostřed moře, bez přestání odevšad zmítané proudy, a přece nepohnuté a pokojné. Pohlížíš totiž na své ukrutné nepřátele, kteří se poté, co ti zasadili tolik smrtelných ran, vysmívají z tvé trpělivosti a jásají, že ti způsobili zlo; pohlížíš, pravím, na ně, ne jako nepřítel na běsnící nepřátele, ale jako otec na plačící dítky nebo jako lékař na nemocné, blouznící v těžké chorobě; a proto se na ně nehněváš, ale slitováváš se nad nimi a doporučuješ je všemohoucímu Otci jako ty, kdo potřebují péči a uzdravení. Taková je totiž moc pravé lásky, že má se všemi pokoj a nikoho nepokládá za nepřítele, nýbrž i s těmi, kteří nenávidí pokoj, žije pokojně.

A toto se také hlásá v Písni písní o síle dokonalé lásky: „*Záplavy vod lásku neuhasí, ani řeky ji nezaplaví.*“⁵¹ Záplavy vod jsou mnohá utrpení, která jako bouře podsvětí na Krista vychrlili duchové nepravosti skrze Židy i pohaný, jako nějaká oblaka obtěžkaná nenávistí. Přece však tahle záplava vod, tedy celá řada mučení, nedokázala

⁵¹ Pís 8,7.

zahasit požár lásky, který planul v Kristově hrudi. A proto Kristova láska v této záplavě mnohých vod vynikala a planula, říkájíc: „*Otče, odpusť jim.*“ A nejen že tyto mnohé vody nedokázaly zahasit lásku Kristovu, ale ani potom, řeky pronásledování nemohly udusit lásku Kristových věrných. Stejně tak o trochu později láska vpravdě křesťanská, hořící v srdci sv. Štěpána, nemohla být uhašena ani lijákem kamenování, nýbrž vzplála a zvolala: „*Pane, nepřičítej jim tento hřích.*“⁵² A také později, Kristova dokonalá a nepřemožená láska obléhaná v mnoha tisících svatých mučedníků a vyznavačů odolávala proudům pronásledovatelů, někdy neviditelných, jindy i viditelných, a proto můžeme zcela správně říci, že až do završení světa žádné řeky utrpení požár lásky nezahasí.

A abychom od Kristova lidství vystoupili k jeho božství: veliká byla láska Krista člověka k těm, kdo ho křižovali, avšak větší byla, a také potom až do skončení světa bude, láska Krista Boha a jeho Otce i Ducha svatého k lidem, kteří jsou s Bohem v nepřátelství, a kdyby mohli, svrhli by ho z nebe a hnali by ho na kříž i zabili. Kdo dokáže svým myšlením dosáhnout Boží lásku vůči nevděčným a zlým lidem? Hřešící anděly Bůh neušetřil⁵³

⁵² Sk 7,59.

⁵³ 2Petr 2,4.

KAPITOLA 8.

Třetí slovo: „Hle, tvá Matka! Hle, tvůj syn!“¹⁷⁶

Poslední věta z těch tří, které se přímo týkají lásky k bližnímu, byla ona slova: „*Hle, tvá Matka! Hle, tvůj syn!*“ Ale dříve, než přijdeme k těmto slovům, je třeba vysvětlit předcházející evangelistova slova. Sv. Jan totiž mluví takto: „*U Ježíšova kříže však stály Ježíšova matka a sestra jeho Matky, Marie Kleofášova, a Marie Magdaléna. Když tedy Ježíš spatřil Matku zde stojící a učedníka, kterého miloval, říká své Matce: „Hle, tvůj syn!“ Potom říká učedníkovi: „Hle, tvá Matka!“ a od té hodiny ji učedník přijal mezi své.*“¹⁷⁷ Z tří žen, které stály u Pánova kříže, jsou dvě velmi známé: Maria, Matka Páně, a Maria Magdaléna. O Marii Kleofášově může být nějaká otázka. Lidově se totiž říká, že Maria Kleofášova byla vlastní sestrou Blahoslavené Panny Bohorodičky, narozená z matky Anny, k nimž přidávají i třetí sestru, Marii Salome. Ale toto mínění je třeba zcela odvrhnout.¹⁷⁸ Vždyt není ani rozumné věřit, že by tři sestry byly nazvány

¹⁷⁶ J 19,26–27.

¹⁷⁷ J 19,25–27.

¹⁷⁸ Dnes už toto mínění rozšířeno není, a je naopak všeobecně přijata tradice, kterou podává i *Jakubovo protoevangelium o narození Panny Marie*, že Bohorodička byla jediným dítětem svých rodičů, Jáchyma a Anny.

tímtéž jménem. A také je dosti jistý názor vzdělaných a zbožných mužů, že sv. Anna byla matkou pouze Panny. Ani se v evangeliích nevzpomíná žádná Maria Salome. Když totiž sv. Marek píše: „*Maria Magdaléna a Maria Jakubova a Salome koupily masti*“,¹⁷⁹ není zde slovo *Salome* v druhém pádě, jako by znamenalo Marii Salome, podobně jako chvílku předtím řekl Marii Jakubovu, nýbrž je v prvním pádě ženského rodu, jak je zřejmé z řeckého tvaru Σαλώμη. Ostatně Salome byla manželkou Zebedea a matkou apoštolů Jakuba a Jana, jak může být vyrozuměno ze sv. Matouše 27,6 a z Marka 15,40. Maria Jakubova neboli Kleofášova pak byla manželkou Kleofáše a matkou Jakuba menšího a Judy čili Tadeáše. Správné mínění tedy je, že Maria Kleofášova se nazývala sestrou Panenské Bohorodičky, protože Kleofáš byl bratr sv. Josefa, ženicha Panny Marie. Právem totiž může být řečeno, že manželky dvou bratrů jsou si navzájem sestrami. Z tohoto důvodu byl také Jakub menší označen za bratra Páně, tedy bratrance, protože, jak jsme už řekli, byl synem Kleofáše, Josefova bratra.¹⁸⁰ Tyto dějiny popisuje Eusebius Cesarejský ve svých Dějinách

¹⁷⁹ Mk 16,1.

¹⁸⁰ Tedy: Marie Kleofášova, která stála pod křížem, se nazývala sestrou Panny Marie, protože byla její švagrovou, a její synové, Jakub Menší a Juda Tadeáš, se proto nazývali „bratry Páně“.

Církve,¹⁸¹ a uvádí důvěryhodného autora Hegesippa, který zažil apoštolské časy. Totéž potvrzuje i sv. Jeroným v knize proti Helvidiovi.

Ještě je třeba krátce rozřešit jinou otázku, taktéž se týkající doslovného znění evangelia, a to, jak to že sv. Jan říká, že tyto tři ženy stály u Pánova kříže, když Marek 15,40 a Lukáš 23,49 píší, že stály opodál. Tato svědectví sv. Augustin v 3. knize O shodě evangelistů slaďuje tak, že o těchto svatých ženách se může říci i to, že stály daleko od kříže i to, že byly u kříže. Daleko byly v porovnání s vojáky a strážnými, kteří byli tak blízko, že se kříže dotýkali. Blízko však byly, protože pro malou vzdálenost mohly lehce slyšet Kristův hlas, narozdíl od zástupů, které byly velmi daleko. Také by se mohlo říci, že tyto tři svaté ženy, dokud probíhalo křížování, stály dosti daleko, protože jim překážel zástup a vojáci, ale zanedlouho, když bylo křížování uskutečněno a mnozí odešli, přistoupily tyto tři ženy spolu se sv. Janem blíže. A tím se také řeší další otázka, jak mohli Svatá Panna a sv. Jan pochopit, že to na ně se vztahují Pánova slova: „*Hle, tvůj syn! Hle, tvá Matka!*“ Byl zde přece početný zástup a Kristus ani Pannu ani učedníka neoslovil jménem. Odpovídáme totiž, že tyto tři ženy a sv. Jan stáli tak blízko kříže, že Pán

¹⁸¹ Eusebius z Cesareje, *Církevní dějiny*, 2, 1: PG 20, 134.; 3, 20: PG 20, 251.

mohl očima snadno označit osoby, k nimž mluvil, především když bylo jisté, že mluví k svým, a ne k cizím. Mezi svými totiž nebyl žádný muž, kterému by mohl říci: „*Hle, tvá matka!*“, kromě sv. Jana. Také zde nebyla žádná jiná žena, která skrze smrt ztrácela Syna, kromě Panenské Matky. Řekl tedy Matce: „*Hle, tvůj syn!*“ a učedníkovi: „*Hle, tvá Matka!*“ A smysl těchto slov je: „Já pravda odcházím z tohoto světa k Otci, a protože vím, že ty, má Matko, nemáš ani rodiče ani muže ani bratry ani sestry, proto, abych tě nenechal bez veškeré lidské podpory, poroučím tě Janovi, mému nejmilejšímu učedníkovi. On ti bude namísto syna, a ty mu budeš namísto matky.“ A tato spasitelná rada či příkaz Kristův se oběma velice zamlouval a oba pochopitelně kývnutím hlavy dali souhlas. O sobě pak sv. Jan říká: „*Od té hodiny ji učedník přijal mezi své.*“ To znamená: hned poslechl a započítal ji mezi osoby, o něž se má starat a pečovat, jako byli jeho již staří rodiče Zebedeus a Salome.

Avšak zde vyvstává nová otázka ohledně znění Písma. Sv. Jan byl přeci jeden z těch, kteří řekli: „*Hle, my jsme opustili všechno a následovali jsme tě, co tedy budeme mít?*“¹⁸² A mezi to, co opustili, sám Pán počítá otce a matku, bratry a sestry, dům a pole. A o tomtéž sv. Janovi a jeho bratru sv. Jakubovi napsal sv. Matouš: „*Oni však,*

¹⁸² Mt 19,17.

*zanechali síť i otce, a následovali ho.*¹⁸³ Proč tedy ten, který už předtím opustil jednu matku, nyní přijímá matku jinou? Avšak odpověď je snadná. Apoštolové totiž, aby následovali Krista, opustili otce i matku, nakolik jim mohli být překážkou v kázání evangelia a nakolik by odsud mohli přijímat příjemnost nebo tělesné zalíbení. Avšak neopustili péči, kterou byli podle spravedlnosti zavázáni prokazovat rodičům nebo dětem, kteří potřebovali usměrnění anebo podporu. A důvodem toho je – jak potvrzují všemožní učitelé¹⁸⁴ – že do mnišské řehole nemůže vstoupit syn, který má otce trpícího buďto stářím nebo bídou tak, že by se bez pomoci tohoto syna nemohl udržovat naživu. Takto tedy sv. Jan opustil otce a matku, když jeho pomoc nutně nepotřebovali. Avšak starost a péči o Panenskou Matku na Kristův příkaz přijal, protože byla zbavena každé lidské podpory. Bůh zajisté mohl své Matce snadno opatřit všechno, co potřebovala k životu, i bez lidské pomoci skrze anděly. Vždyť i samotnému Kristu andělé sloužili v poušti.¹⁸⁵ Chtěl ale, aby se to stalo skrze Jana, aby se tak zároveň postaral o Pannu i poctil a podpořil Jana. Vždyť i Eliáše Bůh poslal, aby byl živěn u vdovy, ne protože by ho už nemohl krmit skrze havrany, jak to dělal předtím, ale aby vdově požehnal, jak

¹⁸³ Mt 4,22.

¹⁸⁴ Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologica* II-II, q. 189, a. 6.

¹⁸⁵ Mt 4,11.

upozorňuje sv. Augustin.¹⁸⁶ Tak tedy Pán chtěl svěřit starost o Matku učedníkovi, aby ho obdařil tím největším požehnáním a ukázal, že je mu skutečně milý víc než ostatní. Pravdivě se totiž na této výměně matky naplnilo ono slovo: „*Kdo opustí otce nebo matku..., dostane stonásobně a obdrží život věčný.*“¹⁸⁷ Skutečně totiž dostal stonásobně, když opustil matku, manželku rybáře, a dostal za matku Matku Stvořitele, Paní světa, plnou milosti, požehnanou mezi ženami a tu, jež měla být zanedlouho vyvýšena nad andělské chóry k nebeským královstvím.

KAPITOLA 9.

*První ovoce třetího slova – nekonečná touha Kristova
trpět pro naši spásu.*

Z tohoto třetího slova mohou být získány mnohé plody, jestliže někdo všechno pečlivě zváží. Nejprve však je možno si vzít to, že v Kristu byla nesmírná touha trpět pro naši spásu, aby bylo vykoupení co nejplnější a nejhojnější. Vždyť ostatní lidé se při smrti – a tím spíše při smrti násilné a plné zneuctění a ponížení – mají na pozoru, aby při nich nebyli jejich blízcí, aby se tak pro jejich

¹⁸⁶ Sv. Augustin, *Sermo 26 de verbis Domini*: PL 38, 171.

¹⁸⁷ Mt 19,29.

*poslušným až na smrt, a to na smrt kříže.*²⁰⁴ Vždyť jaká větší poníženost se dá pomyslet, než to, že on, jenž je všemohoucí, dovolil, aby byl spoután a přibit na kříž; a že on „*v němž jsou všechny poklady moudrosti a vědění*“²⁰⁵ Božího, dovolil, aby byl Herodem a jeho vojskem považován za blázna, oděn do bílého oblečení a takto vysmíván; i to že on „*jenž trní na cherubínech,*“²⁰⁶ dovolil, aby byl ukřižován mezi zločinci? Zajisté každý, kdo sám na sebe vážně pohlédne v zrcadle kříže, bude nadmíru hloupým, jestliže se nepoučí a nevyzná, že – jakkoliv by byl pokročilým – je od pravé poníženosti dosud velice vzdálen.

KAPITOLA 11.

Třetí ovoce třetího slova – povinnosti dobrých rodičů vůči dětem a dobrých dětí vůči rodičům.

Na třetím místě se z katedry kříže učíme, jaká je úloha dobrých rodičů vůči dětem a dobrých dětí vůči rodičům. Začneme od prvního. Dobří rodiče jsou povinni děti milovat, avšak tak, aby láska k dětem nepřekážela lásce

²⁰⁴ Flp 2,8.

²⁰⁵ Kol 2,3.

²⁰⁶ Ž 98,1.

k Bohu. A to je to, co říká Pán v evangeliu: „*Kdo miluje svého syna anebo dceru více nežli mě, není mne hoden.*“²⁰⁷

Toto zcela důsledně zachovala Blahoslavená Panna. Stála totiž u kříže s nejvyšším zármutkem i s tou největší odhodlaností. Zármutek svědčil o její nejvyšší lásce k Synu visícímu na kříži; odhodlanost svědčila o vrcholné poslušnosti Bohu kralujícímu v nebi. Těžce snášela, že je její nevinný Syn, kterého rozhodně milovala, zmítán nejprudšími bolestmi. To ovšem pro ni nebylo důvodem, aby těmto mukám slovem nebo skutkem zabránovala, ačkoli by bývala mohla. Věděla totiž, že je *úradkem a záměrem Boha*²⁰⁸ Otce, aby tato všechna muka byla Synem vytrpěna. Mírou bolesti je láska, a proto Matka velice želela, když viděla, že je její Syn tak ukrutně trýzněn, protože jej velice milovala. A jak by Panenská Matka svého Syna nejhoroucněji nemilovala, když nejlépe ze všech věděla, že její Syn jednak vyniká nad všechny lidské syny ve všem, co může být předmětem chvály, a zároveň, že tentýž její Syn je s ní také spojen více než všichni ostatní synové jsou spojeni se svými matkami? Důvod proč ženy své děti milují bývá dvojí: První ten, že je sami zrodily, druhý, že jejich děti vynikají nějakou znamenitou vlastností. Jsou ostatně i matky, které své děti buďto málo

²⁰⁷ Mt 10,37.

²⁰⁸ Sk 2,23.

KNIHA DRUHÁ

Čtyři zbývající slova pronesená na kříži

KAPITOLA 1.

Čtvrté slovo: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“²³⁶

V předešlé knize jsme vyložili první tři slova, která náš Pán pronesl z katedry kříže kolem šesté hodiny dne, když byl právě přibit na kříž. V této druhé knize vyložíme zbývající čtyři slova, která tentýž Pán, volajíc silným hlasem, pronesl z téže katedry po třech hodinách temnoty a mlčení, když už byl blízko smrti. Zdá se ale užitečným předtím krátce vysvětlit, jakými byly ony temnoty, k nimž došlo v čase mezi prvními třemi slovy a ostatními čtyřmi, odkud se vzaly a jaký byl jejich účel. Takto totiž mluví sv. Matouš: *„Avšak od šesté hodiny nastala tma po celé zemi až do hodiny deváté. A kolem deváté hodiny Ježíš zvolal velkým hlasem: Eli, Eli, lamma sabachtani? to jest: Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil?“²³⁷* To však,

²³⁶ Mt 27,46.

²³⁷ Mt 27,45–46.

že tma nastala kvůli zatmění slunce, výslovně poznamenává sv. Lukáš, když říká: „*A slunce se zatmělo.*“²³⁸

Na tomto místě je však třeba rozřešit tři těžkosti. Slunce se totiž zatmívá při novoluní, když se uprostřed mezi Sluncem a Zemí nachází Měsíc. A to se při smrti Kristově stát nemohlo, protože Měsíc nebyl v konjunkci se Sluncem, jak se to děje při novoluní, ale byl v opozici vůči Slunci, jak se to děje při úplňku. Tehdy totiž byly židovské Velikonoce, které se podle zákona začínaly slavit čtrnáctého dne prvního měsíce. Dále, i kdyby byl býval Měsíc při Kristově umučení v konjunkci se Sluncem, přece by tma nemohla trvat tři hodiny, tedy od šesté hodiny dne až do deváté. Protože zatmění Slunce nemůže trvat dlouho, především je-li to zatmění úplné, aby zakrylo celé Slunce a mohlo se tak mluvit o temnotě. Měsíc se totiž pohybuje rychleji než Slunce, podle pohybu sobě vlastního, a proto Slunce úplně zatemňuje jedině na kratičký čas, a hned zase začíná ustupovat a ponechává Slunce volné, aby mohlo Zemi osvětlovat obvyklým jasnem. A nakonec, nikdy nemůže dojít k tomu, aby Slunce v důsledku konjunkce s Měsícem ponechalo celou Zemi ve tmě. Měsíc je totiž menší než Slunce a také menší než Země, a proto Měsíc nemůže vstoupením svého tělesa natolik zakrýt Slunce, aby zůstala ve tmě celá Země.

²³⁸ Lk 23,44.

A jestliže někdo řekne, že evangelisté mluví o celé zemi Palestině, a ne o úplně celé Zemi, pak takové mínění může být lehce vyvráceno svědectvím sv. Dionýsia Aeropagity, který v dopise sv. Polykarpovi svědčí, že ono zatmění slunce a děsivé temnoty viděl ve městě Heliopolis, které se nachází v Egyptě. I Flegon, dějepisec Řeků i barbarů, vzpomíná toto zatmění, když říká: „Čtvrtého roku dvousté druhé olympiády nastalo veliké zatmění slunce, vymykající se nad všechna ostatní, k nimž došlo předtím. Den se v šestou hodinu obrátil v noc tak, že byly na nebi vidět hvězdy.“ Avšak tento dějepisec nepsal v Judeji. Tohoto autora cituje Origenes proti Kelsovi²³⁹ a Eusebius²⁴⁰ v kronice k třicátému třetímu roku Kristovu. O tomtéž svědčí mučedník Lucián slovy: „Pátřejte ve vašich záznamech, a naleznete, že v době Piláta se slunce zatmělo a den se proměnil v noc.“ Tato slova sv. Luciána podává Rufinus z Aquileje ve svém překladu Eusebiových církevních dějin do latiny.²⁴¹ Také Tertulián ve svém Apologetiku²⁴² a Pavel Orosius ve svých dějinách²⁴³ a všichni mluví o jiných částech světa, nejen o samotné Judeji. Avšak tyto sporné otázky mohou být bez obtíží

²³⁹ Origenes, *Contra Celsum*, 2, 33: PG 11, 854.

²⁴⁰ Eusebius z Cesareje, *Chronicon*: PG 19, 535–536.

²⁴¹ Rufinus z Aquileje, *Historia Ecclesiastica*, 9, 6: PL 21, 478–479.

²⁴² Tertulián, *Apologeticum*, 21: PL 1, 401–402.

²⁴³ Pavel Orosius, *Historiarum adversus paganos libri septem*, 7, 4: PL 31, 1163–1165.

vyloženy. Co totiž bylo na začátku řečeno o zatmění Slunce, že k němu dochází při novoluní, a ne při úplňku, to je pravda, když dochází k přirozenému zatmění. Avšak při Kristově smrti bylo zatmění jedinečné a zázračné, jaké může být způsobeno jedině Tím, jenž sám učinil Slunce i Měsíc i nebesa a zem. Sv. Dionysius totiž na již zmíněném místě píše, že on i Apollophanes viděli Měsíc jak kolem poledne neobvyklým a velice rychlým během přišel ke Slunci a připojil se pod něj, a tímto způsobem zůstal připojen až do deváté hodiny, kdy se konečně toutéž cestou navrátil na své místo na východní straně. A také k tomu, co se dodává, že zatmění Slunce nemohlo takto trvat po tři hodiny, aby tak po celý tento čas byla na zemi tma, může být odpovězeno, že to je pravda při přirozeném a obvyklém zatmění. Avšak toto zatmění se neřídilo přírodními zákony, ale vůlí všemohoucího Stvořitele, který stejně jako mohl neobvyklým způsobem a velice rychlým během přenést Měsíc od východu k Slunci a po třech hodinách ho navrátit na jeho místo na východě, tak také mohl způsobit, aby Měsíc po tyto tři hodiny zůstal jakoby nepohnutý pod Sluncem a nepohyboval se ani pomaleji ani rychleji než samo Slunce. A nakonec, co se dodává, že nemůže dojít k tomu, aby zatmění Slunce bylo pozorováno na celé Zemi, protože Měsíc je menší než Země a také o mnoho menší než Slunce, o tom nepochybujeme, že je to naprosto pravdivé na základě

konjunkce samotného Měsíce. Avšak to, co nemohl způsobit Měsíc, učinil Stvořitel Slunce a Měsíce, prostě tím, že pouze nespolutpůsobil se Sluncem při jeho osvětlování Země. Stvořené věci totiž nemohou nic konat bez pomoci a spolupůsobení Stvořitele. Když totiž někteří říkají, že to bylo pro místní povětrnostní okolnosti a hustá oblaka, že nastala tma po celé zemi, nemůže to být pravdivé, protože ze svědectví starých spisovatelů je jisté, že v čase tohoto zatmění a oné temnoty na nebi zářily hvězdy. A hustá oblaka přece zatemňují nejenom Slunce, ale také Měsíc a hvězdy.

Proč však Bůh chtěl, aby se při Kristově umučení ukázalo toto znamení temnot, k tomu jsou uváděny rozličné důvody, ale hlavními jsou tyto: Zaprvé, aby bylo ukázáno na vrcholnou zaslepenost židovského lidu. Tento důvod uvádí sv. Lev v 10. řeči o umučení Páně. Tato zaslepenost dosud trvá a bude trvat, podle proroctví Izajáše, který o počátcích Církve říká: „*Povstaň a rozzáři se Jeruzaléme, protože přišlo tvé světlo a sláva Pánova nad tebou zazářila. Neboť hle, temnoty pokryjí zemi a tma zahálí národy.*“²⁴⁴ Totiž: ty nejhustší temnoty pokryjí zemi Judskou a tma, která je lehčí a snadno může být rozptýlena, ta pokryje pohanské národy. Druhým důvodem tohoto zatmění bylo, aby se vyjevila velikost zločinu Židů,

²⁴⁴ Iz 60,1–2.

jak učí sv. Jeroným.²⁴⁵ Předtím pravdaže lidé zlí pronásledovali a sužovali i zabíjeli lidi dobré; nyní se však bezbožní lidé odvážili pronásledovat a hnát na kříž samotného Boha oděného v lidské tělo. Předtím měli hádky občané s občany a od hádek přistupovali k sporům, od sporů k ranám a vraždám; avšak nyní povstali otroci a nevolníci proti Králi lidí i andělů a s neuvěřitelnou opovážlivostí ho přibili na kříž. Proto se zhrozil celý svět a samotné Slunce, odvrátivši se od tak neslýchaného zločinu, stáhlo své paprsky a pokrylo celé ovzduší hrůznými temnotami.

Pojďme nyní k Pánovým slovům: „*Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil.*“ Slova jsou vzata ze začátku dvacátého žalmu: „*Bože, Bože můj, poblédni na mne, proč jsi mne opustil?*“ Ono „*poblédni na mne*“ uprostřed verše je však dodáno sedmdesáti překladateli a v samotném hebrejském textu se nacházejí pouze ta slova, která Pán pronesl. Rozdíl je jen v tom, že slova žalmu jsou všechna hebrejská, slova pronesená Kristem jsou z části v syrštině,²⁴⁶ což byl jazyk, který tehdy Židé všeobecně používali. Neboť i ona slova „*talitha kum – děvče, vstaň*“ a „*effatha – otevři se*“, a jsou-li jaká jiná v evangeliích, jsou syrská, ne hebrejská. Pán tedy naříká, že je opuštěn

²⁴⁵ Sv. Jeroným, *Commentariorum in Matthaeum*, na Mt 27,45: PL 26, 211.

²⁴⁶ Syrština je totéž, co aramejšтина, jazyk, kterým mluvil Pán Ježíš.

Bohem, a nařiká volaje mocným hlasem. Obojí bude vhodné krátce vyložit. Opuštění Krista Otcem může být chápáno pěti způsoby, z nichž pouze jediný je správný. V Božím Synu bylo totiž pět různých spojení: Jedno přirozené a věčné spojení osoby Otcovy s osobou Syna v podstatě. Druhé nové spojení Božské přirozenosti s přirozeností lidskou v osobě Syna, což je totéž jako spojení Božské osoby Syna s lidskou přirozeností. Třetí bylo spojení milosti a vůle. Kristus byl totiž člověk „*plný milosti a pravdy*“²⁴⁷ a vždycky konal to, co se líbilo Bohu, jak sám svědčí u Jana.²⁴⁸ A Otec o něm nejednou řekl: „*Toto je můj milovaný Syn, v němž mám zalíbení.*“²⁴⁹ Čtvrté bylo spojení slávy. Duše Kristova totiž od okamžiku svého početí viděla Boha. Páté bylo spojení ochrany, o němž sám mluví, když říká: „*Ten, který mě poslal, je se mnou a nenechal mne samotného.*“²⁵⁰ První spojení je naprosto nerozdělitelné a trvalé, protože je to spojení v Božské podstatě, o němž sám říká: „*Já a Otec jsme jedno.*“²⁵¹ A proto také Kristus neřekl: „Otče můj, proč jsi mě opustil?“ ale „*Bože můj, proč jsi mě opustil?*“ Otec se totiž nazývá Bohem Syna jedině po Synově vtělení a z důvodu tohoto vtělení.

²⁴⁷ J 1,14.

²⁴⁸ J 8,29.

²⁴⁹ Mt 3,17; 17,5; Mk 1,11; Lk 3,22; 2Petr 1,17.

²⁵⁰ J 8,29.

²⁵¹ J 10,30.

Ani druhé spojení nebylo nikdy přerušeno a ani přerušeno být nemůže, protože to, co jednou přijal, nikdy nezanechal. Vždyť apoštol říká: „*Ani svého vlastního Syna neušetřil, ale vydal ho za nás za všechny.*“²⁵² A apoštol Petr: „*Kristus trpěl za nás.*“²⁵³ A: „*když Kristus trpěl v těle.*“²⁵⁴ Všechna tato slova ukazují, že Kristus, jenž byl ukřižován, nebyl pouhým člověkem, ale pravým Božím Synem a Pánem. Rovněž třetí spojení vždycky trvá a bude trvat: „*zemřel totiž spravedlivý za nespravedlivé,*“ jak říká sv. Petr.²⁵⁵ Kristova smrt by nám totiž nijak neprospěla, kdyby spojení milosti bylo bývalo v Kristu rozvázáno. Čtvrté spojení nemohlo být zrušeno, protože blaženost duše nemůže být opuštěna, neboť obsahuje souhrn všech dober. Kristova duše totiž byla ve své vyšší části skutečně blaženou. Viz sv. Tomáše.²⁵⁶

Zůstává tedy jediné spojení ochrany, které na krátký čas bylo přerušeno, aby se dalo místo pro přinesení krvavé oběti za vykoupení lidského pokolení. Bůh Otec zajisté mohl mnoha způsoby ochránit Krista a zabránit jeho umučení. Tak to totiž řekl Kristus v modlitbě, kterou se modlil v Getsemanské zahradě: „*Otče, tobě je*

²⁵² Ř 8,32.

²⁵³ 1Petr 2,21.

²⁵⁴ 1Petr 4,1.

²⁵⁵ 1Petr 3,18.

²⁵⁶ Sv. Tomáš Akvinský, *Summa Theologica*, III, q 46, a.; q 48.

*všechno možné, odejmi ode mne tento kalich, ale ne, co já chci, ale co ty.*²⁵⁷ A Petrovi říká: „*Anebo myslíš, že nemohu poprosit Otce, a poskytne mi více než dvanáct legií andělů?*“²⁵⁸ Také sám Kristus, jakožto Bůh, mohl ochránit své tělo, aby netrpělo. Proto také říká: „*Nikdo mi můj život nebere, ale já ho dávám.*“²⁵⁹ To mnohem dříve předpověděl Izajáš, když říká: „*Byl obětován, protože sám chtěl.*“²⁶⁰ Nakonec mohla i blažená Kristova duše přenést na své tělo dar beztrpnosti a neporušitelnosti. Avšak líbilo se Otcí, líbilo se Slovu, líbilo se Duchu svatému za účelem naplnění společného rozhodnutí dopustit, aby v Kristu načas převažovala síla lidství. Byla to totiž ona hodina, o níž Pán řekl těm, kteří přišli, aby ho zajali: „*Toto je vaše hodina a moc temnoty.*“²⁶¹ Tak tedy Bůh Syna opustil, když dopustil, aby lidské tělo jeho Syna bez jakékoliv útěchy trpělo ty nejprudší bolesti. Dále, Kristus toto opuštění dal najevo volajíc silným hlasem, aby všichni porozuměli velikosti ceny vykoupení. Až do této hodiny totiž snášel všechno s tak neuvěřitelnou trpělivostí a s takovou vyrovnaností ducha, že by se mohlo zdát, jako by v těle neměl cit. Nenaříkal na Židy, kteří ho

²⁵⁷ Mk 14,36.

²⁵⁸ Mt 26,53.

²⁵⁹ J 10,18.

²⁶⁰ Iz 53,7.

²⁶¹ Lk 22,53.

obžalovali; ani na Piláta, který nad ním vynesl rozsudek smrti; ani na vojenské sluhy, kteří ho přibili na kříž. Nezalkal, nekřičel a žádným znakem nedal najevo bolest. Aby tedy, když už se blížil smrti, lidské pokolení pochopilo, a především, abychom my, jeho služebníci, nebyli nevděční za takovou milost a abychom velebili cenu vykoupení, chtěl, aby se bolest jeho umučení stala zjevnou. Z toho důvodu tato slova: „*Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?*“ nejsou slova obviňujícího nebo rozhořčeného nebo stěžujícího si, ale, jak jsem řekl, slova člověka plným právem prohlašujícího velikost svého utrpení, a to v čase nejpráhodnější.

KAPITOLA 2.

*První ovoce čtvrtého slova – láska ke kalichu pokání
a námah.*

Vyložili jsme krátce to, co se týkalo čtvrtého slova co do událostí. Nyní, abychom ze stromu kříže sklidili nějaké plody, nabízí se jako první rozvažování o tom, že Kristus chtěl kalich utrpení vypít úplně celý až po poslední kapku. Byl odhodlán setrvat na kříži po tři hodiny, od šesté hodiny dne až do deváté.²⁶² Setrval zde tři hodiny

²⁶² Podle hebrejského počítání. Viz pozn. v závěru Předmluvy.

KAPITOLA 19.

Sedmé slovo: „Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha.“⁴⁷³

Přicházíme k poslednímu Kristovu slovu, které, umíraje na kříži, vydal, ne bez velikého křiku, říkáje: „Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha.“ Vylóžíme popořádku jednotlivá slova: „Otče.“ Právem volá Otce, protože byl jeho Synem poslušným až na smrt, a proto nejvíce hodným toho, aby byl vyslyšen. „Do tvých rukou.“ Za Boží ruce jsou v Písmu označovány intelekt a vůle, nebo moudrost a moc, nebo také – což vychází nastejno – vševědoucí rozum a všemohoucí vůle. Totiž tčmato dvěma jakoby rukama Bůh všechno koná a nepotřebuje žádné nástroje, protože, jak říká sv. Lev: „v Bohu je vůle moc“.⁴⁷⁴ A proto chtít je u Boha konat. „Všechno, co chtěl, vykonal“ na nebi i na zemi.⁴⁷⁵ „Odevzdávám,“ jakoby vkládám do úschovy, aby mi byl věrně navrácen, až čas navrácení přijde. „Svého ducha.“ O tomto slovu je nemalá otázka. Duchem se totiž často myslí i duše, která je podstatnou formou těla; i sám život, protože znakem

⁴⁷³ Lk 23,46.

⁴⁷⁴ Sv. Lev Veliký, *Sermo 22 (alias 21)*, 1: PL 54, 193 (Na Narození Páně).

⁴⁷⁵ Ž 113,3.

života je dýchání, a ti, kdo dýchají, žijí, kdo však dýchat přestávají, umírají. Avšak jestliže na tomto místě budeme duchem rozumět Kristovu duši, je třeba si dát pozor, aby si někdo nemyslel, že oné duši vycházející z těla hrozilo nějaké nebezpečí, podobně jako je zvykem s mnoha prosbami a usilovností odporoučet duši u jiných umírajících lidí, protože se ubírá před trůn Soudce, aby podle dobrých či zlých zásluh přijala slávu či trest. Takovéto doporučení duše Kristova nepotřebovala, jednak protože byla blaženou od počátku svého stvoření, jednak protože byla spojena s osobou Syna Božího a mohla se nazývat duší Boha, jednak konečně protože z těla vycházela jako vítězka a přemožitelka a byla postrachem všech démonů, a sama se tudíž démonů děsit nemohla. Proto jestliže se zde slovo duch bude přijímat namísto duše, pak ona Pánova slova: „*odevzdávám svého ducha*“, budou znamenat, že Kristova duše, která do té doby byla v těle jako v stánku, bude potom v rukou Otce, jako v úschově, dokud se nenavráť do těla, podle slov Moudrosti: „*Duše spravedlivých jsou v ruce Boží.*“⁴⁷⁶ Ale daleko věrohodnější je, aby se na tomto místě duchem rozuměl tělesný život a smysl slov pak aby byl: Já nyní odevzdávám ducha života a skrze to přestávám dýchat a žít, ale tohoto ducha,

⁴⁷⁶ Mdr 3,1.

tento život, svěřuji tobě, Otče, abys ho zakrátko navrátil mému tělu.

A že je toto pravým smyslem tohoto místa, to se zaprvé může vyčíst z žalmu třicátého, z něhož si Pán tuto modlitbu vzal. Takto se totiž modlí sv. David: „*Vyved'mě ze sítě, již mi nastražili, protože ty jsi můj ochránce. Do tvých rukou poroučím svého ducha.*“⁴⁷⁷ Na tomto místě prorok duchem zcela otevřeně rozumí život. Prosí totiž Boha, aby nedopustil jeho zabití od nepřátel, ale zachoval mu život. Dále se to rozumí ze samotného tohoto místa evangelia. Poté co Pán řekl: „*Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha*“, evangelista dodal: „*a při těchto slovech vydechl naposled.*“⁴⁷⁸ Vydechnout totiž znamená přestat dýchat, což náleží žijícím, a neříká se to o duši, podstatné formě těla, ale o vzduchu, který dýcháme, dokud žijeme a přestáváme ho dýchat, když umíráme. Nakonec totéž se rozumí z apoštolových slov: „*Jenž za dnů svého těla se silným křikem a slzami přednášel prosby a žádosti tomu, který ho mohl zachránit od smrti, a byl vyslyšen pro svou uctivost.*“⁴⁷⁹ Toto místo někteří vykládají o modlitbě, kterou Pán proléval v zahradě, když říkal: „*Otče, je-li to možné, odejmi ode mne tento kalich.*“⁴⁸⁰

⁴⁷⁷ Ž 30,5–6.

⁴⁷⁸ Lk 23,46.

⁴⁷⁹ Žid 5,7.

⁴⁸⁰ Mk 14,36.

Ale na tomto místě se Pán nemodlil se silným křikem a také nebyl vyslyšen, a ani sám nechtěl, aby byl vyslyšen a zachráněn od smrti. Modlil se totiž, aby od něj byl odňat kalich utrpení proto, aby tím ukázal svou přirozenou touhu nezemřít a své pravé lidství, jehož přirozenost se smrti děsí. Avšak dodal: „*ne, co já chci, ale co ty, buď vůle tvá*“.⁴⁸¹ Proto není možné, aby Kristova modlitba v zahradě byla ta, o níž mluví apoštol v listu Židům. Jiní míní, že Kristova modlitba, kterou sv. Pavel vzpomíná, je ta, kterou Pán přednášel za ty, kdo ho křižovali, když říkal: „*Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí*“.⁴⁸² Avšak v tu chvíli Pán nepoužil silný křik a ani se nemodlil za sebe, aby byl zachráněn od smrti, což obojí se otevřeně nachází u apoštola v listu Židům. Modlil se totiž na kříži za ty, kdo ho křižovali, aby jim onen přetěžký a největší hřích byl odpuštěn. Zůstává tedy, aby se ta apoštolova slova rozuměla o té poslední modlitbě, kterou přednášel na kříži slovy: „*Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha*.“ Právě tuto modlitbu pronesl se silným křikem, jak říká sv. Lukáš: „*a volaje velikým hlasem, Ježíš řekl...*“.⁴⁸³ Zde se totiž Pavel a Lukáš zjevně shodují. Dále se Pán modlil, aby byl zachráněn od smrti, jak svědčí sv. Pavel, a to nemůže znamenat, aby nezemřel na kříži,

⁴⁸¹ Mk 14,46; Mt 26,42; Lk 22,42.

⁴⁸² Lk 23,34.

⁴⁸³ Lk 24,46.

protože v tom případě by nebyl býval vyslyšen, a apoštol svědčí, že vyslyšen byl.⁴⁸⁴ Ale znamená to, že žádal, aby smrtí nebyl pohlcen, nýbrž pouze smrt okusil a brzy se zase navrátil k životu. Přesně toto znamenají ta slova: „*Přednesl prosby tomu, který ho mohl zachránit od smrti.*“ Pán totiž nemohl nevědět, že má úplně zemřít, a hlavně tehdy, když už byl zcela blízko smrti. Toužil však být zachráněn od smrti v tom smyslu, aby nebyl smrtí držen déle, což nebylo nic jiného než modlit se za rychlé vzkříšení, a v této věci byl plně vyslyšen, když na třetí den přeslavně vstal z mrtvých. Tedy tento výklad svědectví Pavlova nás dosti otevřeně přesvědčuje, abychom ducha chápali jako život, ne jako duši, když Pán říká: „*Do tvých rukou odevzdávám svého ducha.*“ Pán totiž neměl obavy o duši, o níž věděl, že je v bezpečí, protože je blažená a již od svého stvoření viděla Boha tváří v tvář; měl obavy o tělo, které se zdálo skrze smrt opouštět život, a proto se dožadoval, aby tělo nezůstalo v smrti dlouho, čehož, jak jsme řekli, vrchovatě dosáhl.

⁴⁸⁴ Žid 5,7.

KAPITOLA 20.

*První ovoce sedmého slova – rozjímat o Boží moci,
moudrosti a lásce.*

Již však z tohoto posledního slova a z Kristovy smrti, která brzy následovala, posbírejme dle našeho zvyku nějaké plody. A nejprve vidím, že z toho, co vypadalo jako nejvyšší slabost a hloupost, se ukazuje daleko největší Boží moc, moudrost a láska. Totiž v tom, že Pán skonal volaje mocným hlasem, je výborně vidět moc. Z toho se totiž usuzuje, že mohl nezemřít a skonal dobrovolně. Ti, kdo umírají přirozeně, ztrácejí totiž síly i hlas postupně a při posledním vydechnutí už nemohou křičet. Proto právě setník, ne bez důvodu, když viděl, že Ježíš po prolití tolika krve, skonal s hlasitým voláním, řekl: „*Tenhle byl opravdu syn Boží.*“⁴⁸⁵ Veliký Pán je Kristus, jenž i při smrti ukázal svou moc, nejen zvoláním při posledním vydechnutí, ale také zemětřesením, pukáním skal, otevřením hrobů a roztržením chrámové opony, o čemž všem svědčí evangelista, že se to při Kristově smrti stalo.⁴⁸⁶ Navíc ve všech těchto věcech nechybí tajemství, v němž se ukazuje také Kristova moudrost. Vždyť zemětřesení

⁴⁸⁵ Mt 26,54.

⁴⁸⁶ Mt 27,51–53.

a pukání skal naznačují, že skrze Kristovo umučení a smrt měli být lidé pohnuti k pokání a měla být zlomena i srdce zatvrzelých, o čemž píše sv. Lukáš, že se to v tu samou chvíli také stalo, když nám sděluje, že mnozí se od té podívané navraceli „*bijíce se v prsa*“.⁴⁸⁷ Otevření hrobů označovalo, že důsledkem Kristovy smrti bude slavné vzkříšení mrtvých. Roztržení opony, kterým byla otevřena Velesvatyně, bylo znamením, že pro zásluhy Kristovy smrti má být otevřen nebeský Svatostánek a od té doby mají být všichni svatí vpouštěni, aby viděli Boží tvář. Ale Kristus neprojevil svou moudrost jen těmito znameními, nýbrž také v tom, že ze smrti vyvedl život, a jako předobraz této věci vyvedl také Mojžíš vodu ze skály.⁴⁸⁸ A sám Kristus se z téhož důvodu přirovnal k obilnému zrně, které umíraje přináší mnohý plod,⁴⁸⁹ a to zajisté proto, že obilné zrno, zatímco se rozkládá, rodí žijící klas. Takto i Kristus umíraje na kříži obdaroval množství národů životem milosti. Sv. Petr pak zcela otevřeně o Kristu říká: „*Okusil smrt, abychom se my stali dědici věčného života*“.⁴⁹⁰ Jako by chtěl říci: První člověk okusil sladké zakázané ovoce, a tím celé své potomstvo vydal smrti; druhý člověk okusil přehořké ovoce smrti,

⁴⁸⁷ Lk 23,48.

⁴⁸⁸ Nm 20,11.

⁴⁸⁹ J 12,25.

⁴⁹⁰ 1Petr 3,22.

a tím všechny, kteří se z něho znovuzrozuji, přivedl k věčnému životu. A konečně, Kristus smrtí odhalil svou moudrost, protože dokázal, aby dřevo kříže, nad něž kdysi nebylo spatřeno nic ohavnějšího a hrůznějšího, bylo učiněno nejčestnějším a slavným, takže sami králové si považují za čest nosit ho na čele. Stalo se však nejen čestným, ale také sladkým a milým milovníkům Krista. Proto i Církev zpívá: „Sladké dřevo, sladké hřeby, sladké břímě podpírá.“⁴⁹¹ Totéž svým příkladem dokázal i sv. Ondřej, když pohlížeje na kříž, na nějž měl být přibit, pronesl: „Zdráv buď kříži drahocenný, ty jsi svůj půvab přijal od údů Pánových; dlouho očekávaný, usilovně vyhledávaný, bez přestání milovaný a s takovou žádostí připravený; klidně a s radostí k tobě přistupuji, i ty mě přijmi s jásotem, jako učedníka toho, jenž na tobě pněl – Kristus, můj Učitel.“

Co pak řekneme o lásce? Pánův výrok je: „*Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo svou duši položí za své přátele.*“⁴⁹² To učinil Kristus na kříži. Nikdo ho totiž nemohl proti jeho vůli, o život oloupit. Říká: „*Nikdo mi ho nebere, ale já ho pokládám.*“⁴⁹³ Proto však „*nikdo nemá větší lásku než ten, kdo položí život za své přátele*“, neboť nemůže být nalezeno nic milejšího či cennějšího než život,

⁴⁹¹ Při pokloně sv. kříži na Velký pátek.

⁴⁹² J 15,13.

⁴⁹³ J 10,18.

protože on je základem všech dober. „*Co tedy prospěje člověku*“ – říká sám tentýž Pán – „*kdyby získal celý svět, ale utrpěl ztrátu své duše*“, tedy svého života?⁴⁹⁴ Z toho důvodu lidé ze všech sil odporují, a pokoušejí se odporovat i nad síly, těm, kdo se jim snaží vzít život. Proto také čteme v knize Job: „*kůži za kůži dá člověk a všechno, co má, za svou duši*“,⁴⁹⁵ to znamená za svůj život. Ale toto jsou věci všeobecné, pojďme k vlastním. Kristus umíraje na kříži projevil nevýslovně svou lásku k lidskému rodu a ke každému z nás mnoha způsoby. Nejprve totiž jeho život byl ze všech životů nejdrahocennější, zajisté to byl život člověka Božího, život Krále ze všech nejmocnějšího, život Učitele ze všech nejmoudřejšího, život nejlepšího ze všech spravedlivých. Dále pak, on položil život za nepřátele, za zločince, za nevděčné. Kromě toho, položil život, aby tyto nepřátele, zločince a nevděčníky cenou své krve vysvobodil od plamenů pekla, kterým už byli přisouzeni. Dále položil život, aby je učinil svými bratry a spoludědici a umístil je trvale přešťastné v nebeských královstvích. Bude snad napříště ještě někdo tak tvrdý a zdivočelý, že Krista Ježíše nebude celým srdcem milovat a nesnese kvůli jeho přízni věci jakkoli příkré? Odvrat

⁴⁹⁴ Mt 16,26.

⁴⁹⁵ Job 2,4.

Bůh srdce tak kamenné a železné, nejen od našich bratří,
ale od všech lidí, i od nevěřících a ateistů.

KAPITOLA 21.

*Druhé ovoce sedmého slova – naučme se často opakovat
poslední Kristova slova na kříži a až se budeme blížit
smrti modleme se s velkou horlivostí.*

Druhým ovocem, a zajisté nesmírně užitečným, bude, naučíme-li se opakovat modlitbu, které nás učil náš Mistr, když, chystaje se odejít k Otci, řekl: „*Otče, do tvých rukou poroučím svého ducha.*“ Protože ale on nebyl tísněn tou potřebou, kterou jsme tísněni my, a protože sám byl Synem a Svatým, my však jsme otroci a hříšníci, proto nás Církev, naše matka a učitelka, učí opakovat tutéž modlitbu, ale celou, jak je v Davidově žalmu, nikoli poloviční, jak ji pronesl Kristus. V žalmu se čte takto: „*Do tvých rukou poroučím svého ducha, vykoupil jsi mne, Pane, Bože pravdy.*“⁴⁹⁶ Kristus vynechal poslední část, protože sám je Vykupitel, a ne vykoupený; my, kteří jsme vykoupeni jeho drahocennou krví, tuto část vynechávat nemáme. Kromě toho, Kristus se modlil k Otci jako Jednorozený Syn, my se modlíme ke Kristu Vykupiteli. Proto

⁴⁹⁶ Ž 30,6.

KAPITOLA 24.

Poslední ovoce sedmého slova – poslušnost Pánu.

Zůstává poslední plod, který se získává z nahlížení poslušnosti vyhlášené v posledních slovech i v samotné smrti Kristově. To, co říká apoštol: „*sám sebe ponížil, stal se poslušným až na smrt, a to na smrt kříže*“, ⁵²¹ se nejvíce naplnilo tehdy, když Pán pronesl ona slova: „*Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha*“ a hned vydechl naposledy. Bude však stát za to trochu hlouběji se podívat, co se může a má říci o poslušnosti Kristově, abychom ze stromu svatého kříže sklidili tento nejdrahocennější plod. Kristus tedy, Učitel a Pán ctností, prokázal Bohu Otci takovou poslušnost, že větší nemůže být ani pomyslena ani vykonána.

Zaprvé: Kristova poslušnost vůči Otci začala už od samotného jeho početí a trvala nepřetržitě až do okamžiku smrti, takže život našeho Pána Ježíše Krista byl jeden běh neustálé poslušnosti. Duše Kristova zajisté už v samotném prvním momentu svého stvoření měla užívání svobodné vůle a zároveň byla plná milosti a moudrosti. Díky tomu Kristus už v onom prvním okamžiku, uzavřen dosud v mateřském lůně, začal vykonávat

⁵²¹ Flp 2,8.

poslušnost. Toto je vyjádřeno v onom žalmu, kde se v osobě Kristově říká: „*V hlavě knihy je o mně psáno, abych plnil tvou vůli, můj Bože, to chci, a zákon tvůj mám ve středu svého srdce.*“⁵²² A ono „*v hlavě knihy*“ znamená nic jiného než v celku Písma svatého, tedy v celém Písmu, se už napřed mluví souhrnně a přednostně o mě, že budu vyvolen a poslán k tomu, „*abych plnil tvou vůli.*“⁵²³ Já pak „*můj Bože*“, toto „*chci*“ a nejochotněji přijímám a „*tvůj zákon*“, tvé přikázání, tvé nařízení jsem uložil „*ve středu svého srdce*“, abych je neustále nahlížel a co nejpečlivěji a nejpohotověji vykonával. Sem se vztahují také slova téhož Krista: „*Mým pokrmem je, abych plnil vůli toho, kdo mě poslal a dokonal jeho dílo.*“⁵²⁴ Totiž tak jako pokrm se nepřijímá jednou nebo dvakrát za celý život, ale přijímá se každodenně a s potěšením, tak i sám náš Pán se každodenně a v duchu dobrovolnosti vkládal do poslušnosti Otce, a proto také říkal: „*Sestoupil jsem z nebe, ne abych plnil vůli svou, ale toho, který mě*

⁵²² Ž 39,8–9.

⁵²³ Zároveň ale, jak vykládají jiní, jsou tato slova žalmu „*v hlavě knihy*“ také odkazem na první slova Písma svatého „*v počátku stvořil Bůh*“ nebo také jinak „*v Hlavě stvořil Bůh*...“ čili „v Kristu stvořil Bůh nebesa i zemi“. To je ale v naprostém souladu s Bellarminovým výkladem, protože, obzvlášť v hebrejském chápání, první věta Písma je vlastně totéž jako souhrn Písma, nadpis čili titul celé knihy, vyjadřující souhrnně podstatu jejího obsahu. Takto v hebrejském pojmání např. i městská brána znamená totéž co město samo.

⁵²⁴ J 4,34.

*poslal.*⁵²⁵ A protože poslušnost je oběť ze všech obětí nejlepší, podle výroku Samuelova,⁵²⁶ proto Kristus, kolik činil skutků, dokud putoval na zemi, tolik přinášel obětí, a to Bohu nejmilejších. Toto je tedy první výsadní přednost Kristovy poslušnosti, že trvala od samotného početí až do konce života.

Dále: Kristova poslušnost nebyla omezena na nějaký jeden druh působení, jak vidíme, že se to stává mezi lidmi, ale vztahovala se naprosto na všechno, co se Bohu Otci zalíbilo prikazovat. Proto se v životě Krista Pána spatřuje taková různorodost, že jednou dlel v poušti bez jídla a pití, a snad i bez spánku, přebýváje se zvířaty, jak poznamenal sv. Marek;⁵²⁷ jindy zas jedl a pil uprostřed mnoha lidí; jednou byl skryt doma a mlčel, a to po nemálo let, jindy byl proslulý výřečností a moudrostí a působil divy; jednou s velikou mocí vyhání z chrámu kupující a prodávající, jindy pak se skrýváje a jakoby neschopný utíká od zástupu. Toto všechno si vyžaduje ducha svobodného od každé vlastní vůle. Ani by Pán zajisté neřekl: „*kdo chce jít za mnou, zapři sám sebe*“,⁵²⁸ to jest: zřekni se vlastní vůle a vlastního úsudku, kdyby to sám již nebyl učinil. A rovněž by jinde, povzbuzujíc učedníky k dokonalé

⁵²⁵ J 6,38.

⁵²⁶ 1Sam 15,22.

⁵²⁷ Mk 1,13.

⁵²⁸ Mt 16,24.

moci, když mu ji Bůh nařizoval; druhý, když mu Bůh předkládal věci obtížné a tvrdé, usiloval se na tyto těžší věci připravit. Když nás tedy předchází nezdolná ctnost obou vůdců, jsme vyučováni, abychom, jestliže se opravdově usilujeme dosáhnout palmy poslušnosti, o přízeň tohoto světa bojovali jedině na rozkaz, o nepřízeň však i z vlastní zbožnosti.“ Tolik sv. Řehoř. Tuto nauku zcela otevřeně svým příkladem potvrdil Učitel všech, Kristus Pán, neboť když věděl, že mají přijít zástupy, aby se ho zmocnily a učinily králem, „*utekl na horu zcela sám*“.⁵⁵⁹ Když ale věděl, že mají přijít Židé a vojáci s Jidášem, aby ho zajali a vedli na smrt, podle přikázání, které měl od Otce, vyšel jim sám od sebe vstříc a dovolil, aby ho zajali a svázali.⁵⁶⁰ Kristus tedy, Učitel dobrý, nepředváděl libovolnou poslušnost slovem a jazykem, ale skutkem a pravdou prokázal Otcí poslušnost založenou na pravé trpělivosti a poníženosti. Toto je vzorem nejvznešenější ctnosti, který mají neustále nahlížet ti, jenž povolání Bohem usilují o palmu zřecení se sama sebe a následování Krista.

⁵⁵⁹ J 6,15.

⁵⁶⁰ J 18,1–12; Mt 26,50.

OBSAH

O AUTOROVI	5
VĚNOVÁNÍ – <i>Kristus jedinečný vzor všech ctností.</i>	7
PŘEDMLUVA – <i>Kristova slova pronesená na kříži shrnují celou jeho nauku; o tvaru kříže.</i>	11
KNIHA PRVNÍ – <i>První tři slova pronesená na kříži</i>	18
1. <i>První slovo: „Otče, odpusť jim, neboť nevědí, co činí.“</i>	18
2. <i>První ovoce prvního slova z kříže – láska, které nás učí nejhoroucnější láska Kristova.</i>	26
3. <i>Druhé ovoce téhož prvního slova z kříže – odpouštění bezpráví.</i>	32
4. <i>Druhé slovo: „Amen, pravím ti, dnes budeš se mnou v ráji.“</i>	40
5. <i>První ovoce druhého slova – rozjímání nesmírného milosrdenství Kristova a toho, jak dobré a užitečné je mu sloužit.</i>	53
6. <i>Druhé ovoce druhého slova – poznání moci milosti Boží a bezmocnosti lidské vůle.</i>	57
7. <i>Třetí ovoce druhého slova – poznání rozdílu mezi křížem lidí dobrých a zlých.</i>	60
8. <i>Třetí slovo: „Hle, tvá Matka! Hle, tvůj syn!“</i>	70
9. <i>První ovoce třetího slova – nekonečná touha Kristova trpět pro naši spásu.</i>	75
10. <i>Druhé ovoce třetího slova – tři ženy stojící pod křížem: kající, prospívající a dokonalá.</i>	78

11. <i>Třetí ovoce třetího slova – povinnosti dobrých rodičů vůči dětem a dobrých dětí vůči rodičům.</i>	81
12. <i>Čtvrté ovoce třetího slova – důvěra v Blahoslavenou Pannu.</i>	91
KNIHA DRUHÁ – Čtyři zbývající slova pronesená na kříži	98
1. <i>Čtvrté slovo: „Bože můj, Bože můj, proč jsi mě opustil?“</i>	98
2. <i>První ovoce čtvrtého slova – láska ke kalichu pokání a námah.</i>	107
3. <i>Druhé ovoce čtvrtého slova – pro lásku Kristovu být zbaven lidské útěchy.</i>	110
4. <i>Třetí ovoce čtvrtého slova – příčiny, proč Bůh Krista opustil.</i>	113
5. <i>Čtvrté ovoce čtvrtého slova – Boží záměr osvětit oněmi temnotami Židy a utvrdit víru křesťanů.</i>	117
6. <i>Páté ovoce čtvrtého slova – Kristova pokora čili poníženost.</i>	123
7. <i>Páté slovo: „Žízním!“</i>	128
8. <i>První ovoce pátého slova – spolu s Kristem žíznit po tom, po čem je opravdu žíznit třeba.</i>	132
9. <i>Druhé ovoce pátého slova – žíznit po pravé vodě živé.</i>	138
10. <i>Třetí ovoce pátého slova – následování trpělivosti Syna Božího.</i>	142
11. <i>Čtvrté ovoce pátého slova – žíznit po slávě Boží, cti Kristově a naší spáse i spáse našich bratří.</i>	155
12. <i>Šesté slovo: „Dokonáno jest!“</i>	159
13. <i>První ovoce šestého slova – jistota o budoucích událostech předpovězených Kristem.</i>	172

14. *Druhé ovoce šestého slova – služebníci kříže jsou šťastní.* 176
15. *Třetí ovoce šestého slova – přinášení duchovních obětí.* 178
16. *Čtvrté ovoce šestého slova – rozjímání proč jsou tak mnozí zlí.* 186
17. *Páté ovoce šestého slova – milovat kříž, ctít kříž a na kříž být přibit.* 188
18. *Šesté ovoce šestého slova – následování Kristovy vytrvalosti v jeho umučení.* 190
19. *Sedmé slovo: „Otče, do tvých rukou odevzdávám svého ducha.“* 198
20. *První ovoce sedmého slova – rozjímat o Boží moci, moudrosti a lásce.* 203
21. *Druhé ovoce sedmého slova – naučme se často opakovat poslední Kristova slova na kříži a až se budeme blížit smrti modleme se s velkou horlivostí.* 207
22. *Třetí ovoce sedmého slova – při blížící se smrti nedoufat v pomoc druhých, ale sám myslet na vlastní spásu.* 211
23. *Čtvrté ovoce sedmého slova – rozjímání o důvodu, proč byl Kristus na kříži záhy vyslyšen.* 214
24. *Poslední ovoce sedmého slova – poslušnost Pánu.* 219